

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Cím:

Forrás:

Bp.
(Hely)

1942 júl. 16.
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(O)

Osztályozás

Tárgy

Hely

Idő

Személy

73

1942

Pest-Buda régi szobrai

A „Budai Krónika”-ból vesszük át:

A mi szép fővárosunk — mint általában történelmi emlékekben — szobrokban is nagyon szegény. Ne az újabban felállított szobrokra gondoljunk, mert az utóbbi évtizedek alatt a főváros vezetősége sok előrelátással és tervszerűséggel ékíti nyilvános tereinket és parkjainkat szobrokkal, hanem gondoljunk olyan szobrokra, amelyek a régi magyar művészi élet emlékei. Például Budapest igen régi városa, Buda meg uralkodók székhelye volt és a művészetkedvelő Mátyás király, vagy a nagy birodalom felett uralkodó Zsigmond fényűző udvarában szép számban állt külföldi művészek, nem beszélvén arról, hogy ezeknek a koroknak művészettörténetébe is beleírták már nevüket magyar származású művészek.

Amikor 1686-ban a törököt kiűzték Budavárából, csak romok maradtak vissza, egész ucasorok, templomok és paloták romjai, amelyek mellett rombolták a város más emlékei is. Az utána következő idők népsége pedig olyan szegény volt, hogy éppen csak fedeleket nyújtó házaeskák, nem pedig műemlékek alkotására gondolhattak. Másfelől pedig a felszabadított ország új szolgásgba került éppen a felszabadítással és urai, a Habsburg uralkodók — akik Bécsét már akkor fényes, nagy világvárossá tették — sem az országra, sem Budapestre nem gondoltak másféleképpen, mint kihasználható új területre.

A török hódoltságból való megszabadulás a magyar lélekben a vallási ér-

zest és a gonviseies iranti hálát növelte és ennek megfelelően állereiből templomait hozatta rendbe, de néhány egyházi vonatkozású szobrocskán kívül nagyobb alkotások megteremtésére nem gondolhattak. Ugyanezt az érzést kelti fel a nemsokára fellépett pestis is, amely olyan nagy mértékben dúlt, hogy a polgárság — mint más európai városok polgársága hasonló körülmények között — fogadalmat tesz egy Szent-háromság-szobor építésére, ha a pusztító veszedelem elvonul a feje felől. Így készült el 1694-ben, tehát a járvány megszűnté után azonnal, az első Szent-háromság-szobor. Ettől az időtől kezdve gyors egymásutánban keletkeznek az egyházi vonatkozású szobrok. 1717-ben a Széna térre kerül Szent János szobra, 1723-ban a Batthyány térre a Mária-oszlop, amely ma a Mária téren áll, 1729-ben készül el a Szervita tér Szűz Mária-oszlopa, két évtized múlva pedig megépül a pesti Kálvária, amely éppen-séggel nem lebecsülendő alkotás.

Ugyanebben az időben már történelmi vonatkozású szobrok felállítására is gondolnak. 1715 körül a jezsuiták a Vizivárosba vezető lépcső feljáratát Attila és Szent István mellszobraival díszítik és ez a második Szent István-szobrunk, mert az első Szent Imre mellett már ott állott a budai Szentháromság-szobron.

A mai központi városháza felépítésekor, amely tudvalevően a rokkant katonák számára épült, a homlokzaton — a kor ízlésének megfelelően — több görög hitregebeli hős jut szoborhoz. Így Her-

kapnak szobrot, mint épületoromdíszek. Az építkezés fellendülésével, főleg a templomok díszítésével sok új szobor készül, ezek azonban többnyire nem a város külső ékítését, hanem a templomok belsejének hatását szolgálták.

Az 1800-as évek elején indul meg voltaképpen Pest nagyvárosiassá tétele. Ekkor alakul meg a Szépművészeti Bizottság, amelynek már kimondottan városfejlesztő célja és rendeltetése van. A bizottság munkájának talán első eredménye az a Terézvárosban készült kőszobor, amely később a Népligetbe került és ma is ott látható.

Az építkező város házait egyre több és több szobor díszíti. Ekkor keletkeznek a régi Vigadó szobrai és 1822-ben kerül a Kemmitzer-ház oromzatára — a mai Deák téren — a törökök felett aratott győzelem emlékére a két fekvő törököt ábrázoló tábla, amely ma is látható.

Közben a magyar szobrászművészet is kezd izmosodni. Fellép a debreceni származású Ferenczy István, aki korának jeles művésze és amikor megtelepszik Pesten, körülötte a fiatal szobrász-nemzedék több tagja dolgozik. Egyelőre még mindig a nyilvános kutak felállítására foglalkoztatja a tanácsot, de lassan egyre több szobor jelenik meg az utcákon is. Ilyen volt a nagy feltűnést keltett Kristóf-szobor, amely sokáig mint épületszobor állott a Kristóf-téren. 1830-ban a magyar irodalom nagy vezérének, Kisfaludy Károlynak felállítandó szoborterv foglalkoztatja nemcsak a fővárost, hanem az országot is és a megindított gyűjtés szép eredményt hozott. Ferenczyre bízták a szobor elkészítését, azonban Ferenczy meghalt és Kisfaludy csak 1875-ben jutott szoborhoz a Mú-

zeumkert egyik, érthetetlenül eldugott zugában. Érdekes, hogy a magyar Pantheon eszméjét Széchenyi veti föl 1841-ben, amikor azt írja, hogy a Gellérthegyben állíttassék olyan kert, „ahol minden magyar könnyen megfordulhat s ahol azoknak hamvai érdemükhöz méltóan egyesítettének, akik most elszórva fekszenek a hon minden részében”.

A szabadságharc után a nagy nemzeti küzdelemnek csak egyetlen látható emléke marad, a gyűlölt Hentzi tábornok szobra, amelyet 1852-ben állított fel Budán a várost lövő osztrák generálisnak a császári kegy. A szabadságharcra következő időkben, az elnyomtatás éveiben beszélni sem lehetett volna arról, hogy nemzetünk nagyjai szoborhoz jussanak. 1858-ban egy műbarát író adományából megjelenik — annyi idő múlva az első szobor — a régi Nemzeti Színház előtt a Bánk bán szerzőjének kicsiny szobra, amely — Jókai szerint — készakarva úgy készült, hogy senkire se hasonlítson. El is vitték a szobrot a színház udvarára, a helyére pedig a rákövetkező évben Lendvay Márton, a nagy színművész szobra került. Ez már magyar szobrászművész alkotása. 1860-ban került felállításra — megint csak a Múzeumkertben — Berzsenyi Dániel szobra, amit nemsokára ugyanott Kazinczy szobra követ. Mind a kettő magyar szobrász, báró Vay Miklós alkotása. De már a Nemzeti Lovarda oromzatára került hatalmas, bronzolt 1858-ban bécsi szobrásszal készítették el József nádor szobrát — amit helytartó tanácsai parancsra állítanak fel — nem is bécsi, hanem müncheni művészre bízták. El is készül, de évekig a városháza udvarán hever és csak a kiegyezés után

látunk hozzá felállításához. Egyidejűen megkezdődik a tervezgetés Petőfi és Széchenyi szobrai körül, de ezek a szobrok csak hosszú évek elmúltával kerülnek leleplezésre. Sajátságos, hogy ennek az időnek művészeti szempontból határozottan gyenge szobrai, csaknem valamennyit, külföldi művésszel készítették.

Amint látjuk, a régi Pest-Budát — leginkább a közutakat foglalkoztatták és világi szobrászatunk voltaképpen hosszú időnkig ezeknek a kutaknak szoboralakjaira szorított. Bár ezek a kutak az idők folyamán elveszítették jelentőségüket, mégis ránkmaradtak más helyre elkerülve. Még Kőbányára is elkerültek, ahol a finom hatású Nereidák kútja két korszót tartó női alakkal áll. Eredetileg a Ferenciek terét díszítette és 1835-ben állították fel. Az Iskola térre került a Hebe-kút, ez az öntöttvasból készült kút, kagylós díszkút, amelyik valószínűleg a Nádor téren állott eredetileg. A legnépszerűbb és legjobb vízü kútja Pestnek a Halász-kút volt, amely a Hal téren, az Erzsébet-híd környékén ontotta vizét a halpiac közönségének. Amikor a Belvárost rendezték, ez az 1862-ből való kút, a magyar Dunajszky László szobrász alkotása, a Népligetbe került.

Fővárosunk számottevő szobrai tehát a legújabb idők alkotásai. Műemlékekben igen szegény Budapestünk csak napjainkban igyekszik pótolni mindazt, amit őseink vagy elmulasztottak, vagy keresztül sem vihettek az idők mostoha-ságá miatt. Ma fővárosunkban a mintegy 25 egyházi, 140 díszszobor és közel 30 díszkút nagyrésze az utolsó évtizedek alkotása.